

spiciendum est, quid vel propria lege vel consuetudine singulorum regnorum, ducatum, civitatum hac in re sit receptum.

CASUS II.

De acceptatione legis.

Archelaus offensus a subditis, mox legem justam de se et rationabilem fert, quam tamen subditi non acceptant, eoque sibi persuadeant, hanc legem ex odio esse latam.

157. Q. I. An peccent subditi non acceptando hanc legem de se justam? R. *Affirmative*, ex rationibus n. 144. allatis. Neque suspicio illa de odio est rationabilis causa excusans a justa lege; sicut sinistra intentio judicis non destruit valorem sententiae, si ista caeteroquin justa sit.

158. Q. II. Si subditi putent, se habere justum gravamen contra legem, aut legem repugnare juribus patriae, aut eam esse nimis severam, quid agendum? R. Poterunt appellare, si legislator Superiorum habeat; si vero independens vel supremus sit, poterunt supplicare contra legem; quia potest praesumi, quod legislator difficultates nesciverit, vel eas non consideraverit; pendente vero appellatione vel supplicatione saltem ex praesumpto consensu legislatoris suspenditur obligatio legis. Ita *Bonac., Fabri, Lessius, Carden.* apud *La Croix* n. 639. contra *Palao, Vasq.* et alios.

159. Porro adverte I. Si legislator populi repugnantiam sciat, et conniveat non urgendo legis executionem, censetur legem revocare tanquam subditis nimis difficilem et incommodam. 2. Si vero ignoret, durat obligatio legis, donec legitimae praescriptionis tempus decurrat. Ita *Laym. c. 3. de LL. n. 3.* ubi excusat eum, etiam ante expletum tempus praescriptionis, qui ad acceptandam legem paratus est, et data occasione eam observat, cum interim alii plerique eam non acceptant, eoque aequitas permittere non videatur, ut hic solus vel cum paucis legem communiter non receptam longo tempore observare debeat. 3. Si vero non obstante supplicatione Superior urget legis executionem, tunc potius firmatur, quam revocatur lex, modo non sit aperte injusta; adeoque manet obligatio.

160. II. Etsi primi, qui legem Pontificiam sine justa causa non acceptarunt, peccaverint; successores tamen illam post longum tempus non observando, non peccant; quia talis lex longo tempore non acceptata censetur per non usum abrogata. *Busemb., Reiffenst.*

III. Si quaedam Dioeceses aut regna gaudent privilegio (quale juxta *Gobat* sibi arrogat Gallia, et, teste *Bauny, Belgium*) quod leges Pontificiae promulgari vel obligare non possint sine placito et approbatione Regis; tum illae per accidens non obligant ex privilegio ipsorummet Summorum Pontificum, ut ait *La Croix* L. 1. n. 635.

161. Denique quando Ecclesia praecipit actum externum pro cultu divino, v. g. auditionem Missae, recitationem Breviarii, necessario videtur simul praecipere saltem aliquam attentionem ex parte intellectus. *Sporer. t. 1. prooem. c. 3. n. 41. et 42.* Plura, quando de his specialiter agendum, uti et de haeresi interna, simonia et usura pure mentali.

CASUS III.

De actibus internis.

Adrianus Generalis cuiusdam Ordinis Religiosi ex rationibus urgentibus, consentientibus etiam Definitoribus Ordinis, sub obedientia praecipit subditis suis meditationem horariam de vita Christi singulis diebus peragendam. Onuphrius Procurator cuiusdam Monasterii diu meditationem omittit, ratus, id non posse Superiorem praecipere, eoque meditatio sit

actus mere internus; dum vero alios advertit statuta hora devotissime meditantes, angit in conscientia, et omissionem confitetur. Hinc a Confessario monetur, nunquam posthac omittere meditationem, et jubetur pro poenitentia eodem adhuc die per quadrantem meditari de inferno.

162. Q. I. An Superior Ordinis Religiosi possit praecipere actus mere internos, v. g. meditationem? R. *Affirmative*: quia talis potestas vi voti obedientiae ei competit, qua se subditi implicite obligant ad ea mandata acceptanda, quae Superiori ad conservandum institutum necessaria, bono Ordinis convenientia, et ad perfectionem consequendam conduceant visa fuerint. *Gobat t. 5. n. 189.* id confirmat ex ipsis Congregationum, Capitulorumque institutis, ac variorum Ordinum decretis.

163. Q. II. An Confessarius possit injungere actus mere internos? R. *Affirm.*; quia licet caeteroquin potestatem legislativam non habeat, hanc tamen exercet nomine Dei.

164. *Adverte* porro I. Materia legis humanae non tantum sunt actus externi variarum virtutum, sed etiam alioquin indifferentes, quando necessarii vel utiles fiunt ad finem a legislatore intentum, et ad bonum commune temporale vel spirituale; tunc enim non manent indifferentes, sed ex fine fiunt honesti.

165. II. Consilia Evangelica *absolute* praecipi non possunt, tum quia Christus illa libera esse voluit, tum quia respectu multorum sunt nimis ardua. Dixi *absolute*: nam conditionate tantum Ecclesia praecipit continentiam, si quis velit suscipere sacros Ordines: Religiosi autem libere se per votum obligationi subjiciunt.

166. III. Non omnia peccata externa ab humana potestate executive prohiberi possunt, tum propter imbecillitatem humanam, tum propter evitanda mala majora. Merito autem prohibentur graviora, humanae societati magis nociva, et a quibus major pars communitatis abstinere potest. *Laym. de LL. c. 4. n. 2.* cum *S. Thom.*

CAPUT II. *De obligatione et subjecto legis humanae, item de modo implendi legem.*§. 1. *Praenotanda de Jurisdictione in genere, item de causa efficiente, et interpretatione legum.*

167. I. *Jurisdictio*, juxta *Laym. de LL. c. 5.*, et *Molin. t. 5. de Just. Disp. 2.* est facultas alicujus habentis publicam auctoritatem et eminentiam super alios ad eorum regimen et gubernationem. *L. 1. §. 4. ff. de suspectut.* in genere vocatur *officium juris dicendi*. Actus praecipui jurisdictionis sunt leges condere, in iis dispensare, praecipere, judicare, punire, Ministros publicos creare, pupillis tutores dare, minores atque Ecclesias laesas in integrum restituere, item Sacra menta ministrare etc. *Reiffenst.* 1. *Jurisdictionem* humanam dividit in *Ecclesiasticam*, quae circa causas ad Dei cultum et bonum spirituale versatur; alia quidem exercetur in foro externo, alia in interno seu conscientiae et sacramentali. Et in *civilem* vel *politicanam*, quae versatur circa causas profanas, et temporalem Reipublicae gubernationem proxime respicit. 2. In *contentiosam*, quae exercetur in invitum; ad hanc juxta *Laym. l. c. n. 3.* pertinet leges condere, praecipere, punire, causas tum civiles tum criminales definire, quae proprium tribunal postulant; hinc a partium contentione *contentiosa* vocatur. Et in *voluntariam*, quae exercetur inter volentes et consentientes; ad hanc pertinet legitimare, adoptare, dispensare, beneficium conferre, Sacra menta ministrare etc. 3. In *ordinariam*, quae alicui, jure proprio, ratione officii

aut dignitatis suae, ex lege, consuetudine vel canone competit. Et in *delegatam*, quam quis non habet ex jure proprio aut ratione officii, sed ex commissione alterius, cuius vice fungitur. Plura de his *Canonistae* in L. 1. Decret. tit. 19.

168. II. Leges Ecclesiasticas obligantes totam Ecclesiam potest condere 1. Solus Summus Pontifex, quia huic soli tanquam legitimo successori D. Petri in primatu a Christo data est potestas gubernandi totam Ecclesiam, juxta illud Matth. 16: *Tibi dabo claves... quodcumque ligaveris etc. Confirm. ex c. in Novo Testamento 2. dist. 21....* 2. Concilia generalia possunt statuere leges universales pro tota Ecclesia, si illis accedat auctoritas Papae.

169. III. Leges particulares condere possunt 1. Cardinales pro Ecclesiis suorum titulorum. c. *His quae 11. de Maj. et obed* 2. Legati Sedis Apostolicae in provincia sua Legationis. c. *fin. de offic. Legati.* 3. Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, singuli pro sua particulari Dioecesi. c. *2. de Maj. et obed. c. 2. de constit. in 6....* 4. Abbates et Praelati exempti pro suo territorio, in quo exercent jurisdictionem quasi Episcopalem. Plura apud Canonistas. *Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 4. a n. 61. usque 117.

170. IV. Leges civiles totum imperium Romanum obligantes condit Imperator, quamvis non sine consensu statuum, ut patet ex *Instrum. pacis Westphal.* a. 8. §. *gaudeant* 2. Eandem potestatem ferendi leges universales pro suis provinciis habent Reges, aliique Principes Superiorem non agnoscentes, vel cum vel sine consensu Parlamenti aut Procerum, prout cuiuslibet Regni consuetudo aut capitulationes exigunt. Idem dicendum de Regina, si sit moderatrix et domina Regni. c. 4. *de Arbit.* Idem de qualibet Republica, quae Superiorem non agnoscit. Leges civiles particulares pro suis territoriis condere possunt Principes et Status Imperii Rom.; hinc illud vulgatum: *Quavis Imperii Status tantum potest in suo territorio, quantum Imperator in suo Imperio.* Vide *Franc. Schmier.* l. c. c. 7. a n. 51. usque ad 69. de jurisdic. civili. *Laym.* l. c. c. 8.

171. V. *Interpretatio* est genuina legis explicatio aut declaratio juxta eam significationem, quam intendit legislator. *Franc. Schmier.* T. praeamb. c. 3. n. 1. ib. n. 2. Dividitur in Authenticam et Doctrinalem. *Authentica* (quae etiam *necessaria* vocatur, quia ei necessario est acquiescendum) vel est *legalis*, qua per expressam legem a legislatore, superiore, vel ejus successore sensus antea latae legis explanatur. De hac c. *inter alia. de sent. ex-comm.* habetur: *Unde jus prodit, interpretatio quoque procedat.* Vel *usualis*, qua ex usu et consuetudine sive observantia sensus legis colligitur. *Doctrinalis*, quam faciunt judices et doctores. Haec facit probabilitatem, non vero necessitatem, nisi omnes doctores consentiant, ac alia fundamenta juris non suppetant. *Doctrinalis* iterum alia est *simplex* sive *verbalis*, qua verba, prout jacent, in vera significatione exponuntur. *Alia modificata* vel *comprehensiva*, qua id omne, quod verborum proprietate continetur, intelligitur, licet explicite non fuerit positum. Vel *extensiva*, qua lex quoad terminos angusta, ad objecta vel subjecta nova, personas aut res extenditur. Vel *restrictiva*, qua verba caeteroquin generalia ad certas tantum res aut personas coarctantur. Vide *Suarez* L. 6. de LL. a c. 1. usque ad 6.

172. VI. *Epikeia* est aequa et rationalis interpretatio, quod lex in aliquo particulari casu non obliget, licet verbis universalioribus a legislatore dictata sit: v. g. si furioso non reddas depositum gladium casu, quo ex furore se ipsum vel alium occisurus timeri prudenter posset, etsi lex generaliter dictet, depositum esse reddendum. Differt ab *interpretatione*,

quod interpretatio exponat verba obscura, epikeia autem dictet, recte agi contra clara verba legis. Differt etiam a *praesumptione* licentiae, quia haec supponit, legem etiam ad hunc casum se extendere, et obligaturam fuisse, nisi aliqua Superioris licentia haberetur; quam prudenter datus hic et nunc praesumitur, si interrogaretur. Epikeia autem dictat, mentem legislatoris non voluisse comprehendere hunc vel illum casum, quamvis alias verbis claris comprehensum.

§. II. Principia practica de obligatione et subjecto legis.

173. Princ. I. *Omnis lex humana tum Ecclesiastica, tum civilis obligat saltem ad aliquid non tantum in foro externo, sive sub culpa juridica, sed etiam in conscientia, sive sub peccato coram Deo, eoque levi vel gravi, prout vel materiae gravitas, vel rei praceptae ad finem intentum necessitas permittit, et legislatoris voluntas statuit.*

Prob. 1. ex *S. Th.*, qui 1. 2. q. 96. a. 4. in corp. ait: *Leges humanae, si justae sint, habent vim obligandi in foro conscientiae.*

Prob. 2. ex *Script. et ratione.* Legislator utitur potestate a Deo tradita, leges condit nomine et auctoritate Dei, cuius vices gerit, juxta c. 8. v. 15. Proverb.: *Per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Et juxta Apost. ad Rom. 13. v. 1. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; non est enim potestas, nisi a Deo.* v. 2. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. v. 5. *Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ergo legislatori humano justa praecipienti non minus parendum est sub peccato, quam si Deus per se ipsum praeciperet. *Confirm.* 1. Haec obligatio in conscientia maxime est necessaria, quia alias subditi impune leges violarent, quamdiu transgressio videretur non manifestanda; id quod frequentissimum esset. *Confirm.* 2. Ipsa ratio dictat, obtemperandum esse justa statutibus; ergo sive obliget ad actum, sive ad poenam, legislatori in conscientia obtemperandum est; alias ageretur contra rectam rationem; hinc illud Brocardicon: *Lex justa in foro externo est justa in foro interno.* Dixi *ad aliquid*: scil. ad id, ad quod legislator vult obligare; atqui per quamlibet legem vult obligare ad aliquid, alias non ferret legem, sed consilium: ergo. Sic per legem mere *praecettivam* obligat ad actum, per *prohibitivam* ad ejus omissionem, per mere *poenalem* ad poenam acceptandam, per *copulative mixtam* ad utrumque, per *disjunctive mixtam* ad alterutrum.

174. Principium II. *Perfectius quidem agit, qui ex motivo charitatis aut obedientiae etc. legem implet, non tamen requiritur necessario* 1. *ut lex impleatur ex charitate, nisi hanc in substantia includat.* Patet ex propos. 16. Bajana damnata a Pio V. Gregorio XIII. et Urbano VIII. *Non est vera legis obedientia, quae fit sine charitate.* Ad hoc autem, ut impletio sit meritoria, requiritur charitas, sive status gratiae in operante. Huc tendit illud 1. Cor. 13.: *Si linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans.*

2. *Nec requiritur intentio implendi praecettum, sive obedientia formalis;* quia legislator non praecipit actum, quo quis velit satisfacere praecetto; sed tantum praecipit liberam operis externi executionem, aut omissionem actus prohibiti. Sic qui devote audit Sacrum, ignorans esse diem festum, satisfacit praecetto, nec tenetur aliud postea audire, quando intelligit, esse diem festum, quia libere fecit id quod lex statuit. *Babenst.* T. 3. d. 3. de LL. a. 1. n. 9. et 11., *Azor, Palao* et alii commun. Pariter vota et juramenta vere impletur ab eo, qui opera promissa vel injunctam poenitentiam exequitur, etiamsi non habeat intentionem implendi, modo ea

non applicet pro alia re; quia vota vel injuncta poenitentia sunt quodammodo leges particulares, quas homo sibi vel alteri imponit: hinc tantum obligant ad substantiam actus. *Busemb.* L. 1. t. 2. c. 2. dub. 2. cum *Suar.*, *Less.*, *Laym.*

3. *Ad implendum paeceptum affirmativum, quod saltem concomitanter imperat actum humanum et liberum, requiritur intentio sive voluntas faciendi id, quod paeceptum est*, v. g. audiendi Sacrum, recitandi horas canonicas etc. *Talis intentio non requiritur ad paeceptum negativum, qua scil. velis omittere actum prohibitum, sed sufficit nuda actus prohibiti omissione.* Ratio primi est: quia tale paeceptum affirmativum hoc ipso praecipit actum humano modo ponendum: atqui opus humano modo non potest fieri, nisi adsit saltem aliqua applicatio mentis, qua quis intendit ponere illud, quod praecipitur: ergo. Hinc ebrius aut dormiens per totum Sacrum non satisfacit paecepto. *Laym.* de LL. c. 4. n. 9. cum *Soto*, *Medina*, *Suarez* et aliis. Aliqua vero paecepta affirmativa versantur circa actiones, quae in sui executione non includunt voluntarium et liberum; his satisfieri potest sine actu libero, quia ab his simpliciter praecipitur substantia rei; sic qui in ebrietate restituit rem alienam, satisfacit suaे obligationi, quia fecit id, quod imperabat justitia: posita enim tali restitutione, habetur adaequatio inter jus activum unius et passivum alterius, quae adaequatio est finis a justitia intentus. *Laym.* l. c. n. 10., *La Croix* de LL. n. 695. Ratio secundi est: quia paeceptum negativum plus non intendit, quam omissionem hujus vel illius operis, quae potest haberi sine ulla intentione; unde dormiens tota die jejunii implet quidem paeceptum, sed non meritorie, quia, ut addit *Taberna* t. 4. c. 6. q. 1., ut observatio paecepti etiam negativi sit meritoria, requiritur aliqua intentio ex motivo aliquo honesto.

175. Princip. III. *Potest quis uno actu diversa paecepta simul implere, nisi aliud colligatur ex mente praecipientis.* Item potest quis eodem tempore diversis actibus duplice paecepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum, et materiae legum ex se non sint incompatibilis. *Sanch.* L. 1. op. mor. c. 14. n. 5. et 11., *Bonac.*, *Reiffenst.* et alii passim. Primum patet ex praxi; qui enim obligatur ad horas canonicas ratione Ordinis et beneficii, satisfacit una recitatione: quando Dominica et Festum incident in eundem diem, non teneris audire duo Sacra: quando eodem die concurrit paeceptum jejunii ob festum sequens, et ob diem quatuor temporum, nequidem potes bis jejunare: ergo. Ratio secundi est: quia plerumque temporis diversitas non praecipitur. Teste *Sanchez* l. c. fatentur fere universi DD. posse quempiam tempore, quo Missam in festo paeceptam audit, recitare horas canonicas vel alias preces, ad quas ratione voti aut poenitentiae injunctae tenetur.

176. Princip. IV. De subjecto legis, sive de iis qui obligantur legibus, communiter traduntur sequentia. In genere loquendo, *soli subditi rationis compotes obligantur legibus.* Ratio primi est, quia Superior non habet potestatem praecipiendi, nisi suis subditis: ergo etiam non nisi ejus subditi habent obligationem obediendi. Ratio secundi est: quia ad hoc, ut quis obligetur, requiritur ut sit liber et capax cognitionis ac directionis: atqui soli rationis compotes sunt liberi et capaces cognitionis ac directionis: ergo.

177. Infertur 1. Legislator neque quoad vim coactivam, ita ut incurrat poenam a se statutam, neque directe quoad vim directivam sive in conscientia, sed tantum indirecte ex decentia naturali obligatur legibus propriis. *S. Thom.* 1. 2. quaest. 96. art. 5. ad 3., *Reiffenst.* ad tit. de Constit. num. 268. et communis quoad primum: quoad secundum *Babenst.* Tract. 3.

disput. 2. art. 4. num. 4. cum *Sayro*, *Mezger* et aliis. Ratio est: quia duplex haec obligatio est effectus jurisdictionis et superioritatis: hanc autem nemo habet in se ipsum, nisi indirecte ex aequitate naturali, qua tenetur se conformare communitati, cuius ipse caput est; turpis enim est pars maxime principalis suo toti disconveniens. Juxta *Bonac.*, *Lessium*, *Azor* et *Palao*, Princeps secluso scandalo et turbatione populi, propriam infringens legem, peccat tantum venialiter, eoquod videatur esse levis deordinatio. *Laymann* de LL. c. 9. n. 3. sub finem ait: Quare facilius a mortali peccato excusari poterit legislator, si legem propriam violet, scandalo cessante. *Econtra Babenst.* t. 3. d. 2. a. 3. num. 6. affirmat, quod Princeps transgrediendo suam legem in materia gravi peccat mortaliter, etiam secluso scandalo. Dixi: *Legibus propriis*: si enim jus divinum vel naturale idem praecipient quod praecipit legislator, etiam ipse instar aliorum subditorum obedire tenetur Deo et naturae. *Adverte* tamen, quod resolutio sit intelligenda de legislatore absoluto, non vero de iis, qui tantum habent jus suffragii in ferendis legibus: tum enim Communitas vel Capitulum aut Synodus censemur esse legislator, singulis autem convenit illud: *Parere legem, quam tu ipse tuleris*, c. 6. de *Constit.* Idem dicendum est de optimatibus et civibus in statu Democratico et Aristocratico; quibus enim horum est verus subditus respectu totius communitatis.

178. Infertur secundo. Clerici et Regulares quoad vim coactivam seu punitivam non obligantur legibus civilibus. *Suarez* L. 3. de LL. c. 34., *Laymann* de LL. c. 13. n. 4., *Babenst.* et *Reiffenst.* vocant hanc sententiam certam et communem. Neque quoad vim directivam directe, hoc est praecise vi legis, sive potestatis civilis, sed indirecte. Hanc sententiam *Laymann*. l. c. num. 6. vocat probabilorem et expeditiorem, *Suarez*. l. c., *Azor* T. 1. L. 5. c. 12. q. 3., *Babenst.* et alii contra *Castropal.* t. 3. disp. 1. punct. 24. §. 6. n. 6. et alios, qui volunt, quod directe obligentur. Item contra *Navarrum*, qui vult, quod per se nequidem indirecte obligentur. Dixi non directe; quia legislator civilis nullam habet jurisdictionem in Clericos et Regulares, ut patet ex c. *Ecclesia de Constit.* ubi expresse inuitur, quod laicis super Ecclesiis et personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas. Item ex Concilio Lateranensi sub *Leone X.* sess. 9. in Bulla, quae incipit: *Supernae dispositionis...* diserte legitur: Cum a jure tam divino quam humano Laicis nulla potestas in personas Ecclesiasticas sit attributa etc. Indirecte autem obligantur ex decentia et aequitate naturali, vi cuius pro bono pacis communis pars communitatis (qualis etiam sunt Clerici et Regulares) tenetur se conformare reliquis. Loquimur autem de iis tantum legibus, quae sunt necessariae bono communi, illudque immediate et per se respiciunt, et non adversantur immunitati Ecclesiasticae; quales sunt leges de non vendendis frugibus extra patriam, de non advehendis mercibus peregrinis, de communi taxa etc. Addit *Suarez*. l. c. num. 13. et *Laymann*, hanc obligationem inde etiam oriri, quod ex illa aequitate naturali commoti Praelati Ecclesiastici, leges ejusmodi civiles justas approbent. Imo patet ex praxi, quod Clerici delinquentes contra tales leges puniantur, si deferantur ad forum Ecclesiasticum.

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I.

De obligatione legis.

Agathocles Princeps, audiens vinum indigenam a plurimis variorum liquorum et aromatum commixtione ita corrupsi, ut oenopolae vicini ab

aut dignitatis suae, ex lege, consuetudine vel canone competit. Et in *delegatam*, quam quis non habet ex jure proprio aut ratione officii, sed ex commissione alterius, cuius vice fungitur. Plura de his *Canonistae* in L. 1. Decret. tit. 19.

168. II. Leges Ecclesiasticas obligantes totam Ecclesiam potest condere 1. Solus Summus Pontifex, quia huic soli tanquam legitimo successori D. Petri in primatu a Christo data est potestas gubernandi totam Ecclesiam, juxta illud Matth. 16: *Tibi dabo claves... quodcumque ligaveris etc. Confirm. ex c. in Novo Testamento 2. dist. 21....* 2. Concilia generalia possunt statuere leges universales pro tota Ecclesia, si illis accedat auctoritas Papae.

169. III. Leges particulares condere possunt 1. Cardinales pro Ecclesiis suorum titulorum. c. *His quae 11. de Maj. et obed* 2. Legati Sedis Apostolicae in provincia sua Legationis. c. *fin. de offic. Legati.* 3. Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, singuli pro sua particulari Dioecesi. c. *2. de Maj. et obed. c. 2. de constit. in 6....* 4. Abbates et Praelati exempti pro suo territorio, in quo exercent jurisdictionem quasi Episcopalem. Plura apud Canonistas. *Franc. Schmier* L. 1. t. 1. c. 4. a n. 61. usque 117.

170. IV. Leges civiles totum imperium Romanum obligantes condit Imperator, quamvis non sine consensu statuum, ut patet ex *Instrum. pacis Westphal.* a. 8. §. *gaudeant* 2. Eandem potestatem ferendi leges universales pro suis provinciis habent Reges, aliique Principes Superiorem non agnoscentes, vel cum vel sine consensu Parlamenti aut Procerum, prout cuiuslibet Regni consuetudo aut capitulationes exigunt. Idem dicendum de Regina, si sit moderatrix et domina Regni. c. 4. *de Arbit.* Idem de qualibet Republica, quae Superiorem non agnoscit. Leges civiles particulares pro suis territoriis condere possunt Principes et Status Imperii Rom.; hinc illud vulgatum: *Quavis Imperii Status tantum potest in suo territorio, quantum Imperator in suo Imperio.* Vide *Franc. Schmier.* l. c. c. 7. a n. 51. usque ad 69. de jurisdic. civili. *Laym.* l. c. c. 8.

171. V. *Interpretatio* est genuina legis explicatio aut declaratio juxta eam significationem, quam intendit legislator. *Franc. Schmier.* T. praeamb. c. 3. n. 1. ib. n. 2. Dividitur in Authenticam et Doctrinalem. *Authentica* (quae etiam *necessaria* vocatur, quia ei necessario est acquiescendum) vel est *legalis*, qua per expressam legem a legislatore, superiore, vel ejus successore sensus antea latae legis explanatur. De hac c. *inter alia. de sent. ex-comm.* habetur: *Unde jus prodit, interpretatio quoque procedat.* Vel *usualis*, qua ex usu et consuetudine sive observantia sensus legis colligitur. *Doctrinalis*, quam faciunt judices et doctores. Haec facit probabilitatem, non vero necessitatem, nisi omnes doctores consentiant, ac alia fundamenta juris non suppetant. *Doctrinalis* iterum alia est *simplex* sive *verbalis*, qua verba, prout jacent, in vera significatione exponuntur. Alia *modificata* vel *comprehensiva*, qua id omne, quod verborum proprietate continetur, intelligitur, licet explicite non fuerit positum. Vel *extensiva*, qua lex quoad terminos angusta, ad objecta vel subjecta nova, personas aut res extenditur. Vel *restrictiva*, qua verba caeteroquin generalia ad certas tantum res aut personas coarctantur. Vide *Suarez* L. 6. de LL. a c. 1. usque ad 6.

172. VI. *Epikeia* est aequa et rationalis interpretatio, quod lex in aliquo particulari casu non obliget, licet verbis universalioribus a legislatore dictata sit: v. g. si furioso non reddas depositum gladium casu, quo ex furore se ipsum vel alium occisurus timeri prudenter posset, etsi lex generaliter dictet, depositum esse reddendum. Differt ab *interpretatione*,

quod interpretatio exponat verba obscura, epikeia autem dictet, recte agi contra clara verba legis. Differt etiam a *praesumptione* licentiae, quia haec supponit, legem etiam ad hunc casum se extendere, et obligaturam fuisse, nisi aliqua Superioris licentia haberetur; quam prudenter daturus hic et nunc praesumitur, si interrogaretur. Epikeia autem dictat, mentem legislatoris non voluisse comprehendere hunc vel illum casum, quamvis alias verbis claris comprehensum.

§. II. Principia practica de obligatione et subjecto legis.

173. Princ. I. *Omnis lex humana tum Ecclesiastica, tum civilis obligat saltem ad aliquid non tantum in foro externo, sive sub culpa juridica, sed etiam in conscientia, sive sub peccato coram Deo, eoque levi vel gravi, prout vel materiae gravitas, vel rei praceptae ad finem intentum necessitas permittit, et legislatoris voluntas statuit.*

Prob. 1. ex *S. Th.*, qui 1. 2. q. 96. a. 4. in corp. ait: *Leges humanae, si justae sint, habent vim obligandi in foro conscientiae.*

Prob. 2. ex *Script. et ratione.* Legislator utitur potestate a Deo tradita, leges condit nomine et auctoritate Dei, cuius vices gerit, juxta c. 8. v. 15. Proverb.: *Per me Reges regnant, et legum conditores justa decernunt.* Et juxta Apost. ad Rom. 13. v. 1. *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; non est enim potestas, nisi a Deo.* v. 2. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. v. 5. *Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ergo legislatori humano justa praecipienti non minus parendum est sub peccato, quam si Deus per se ipsum praeciperet. *Confirm.* 1. Haec obligatio in conscientia maxime est necessaria, quia alias subditi impune leges violarent, quamdiu transgressio videretur non manifestanda; id quod frequentissimum esset. *Confirm.* 2. Ipsa ratio dictat, obtemperandum esse justa statutibus; ergo sive obliget ad actum, sive ad poenam, legislatori in conscientia obtemperandum est; alias ageretur contra rectam rationem; hinc illud Brocardicon: *Lex justa in foro externo est justa in foro interno.* Dixi *ad aliquid*: scil. ad id, ad quod legislator vult obligare; atqui per quamlibet legem vult obligare ad aliquid, alias non ferret legem, sed consilium: ergo. Sic per legem mere *praecettivam* obligat ad actum, per *prohibitivam* ad ejus omissionem, per mere *poenalem* ad poenam acceptandam, per *copulative mixtam* ad utrumque, per *disjunctive mixtam* ad alterutrum.

174. Principium II. *Perfectius quidem agit, qui ex motivo charitatis aut obedientiae etc. legem implet, non tamen requiritur necessario* 1. *ut lex impleatur ex charitate, nisi hanc in substantia includat.* Patet ex propos. 16. Bajana damnata a Pio V. Gregorio XIII. et Urbano VIII. *Non est vera legis obedientia, quae fit sine charitate.* Ad hoc autem, ut impletio sit meritoria, requiritur charitas, sive status gratiae in operante. Huc tendit illud 1. Cor. 13.: *Si linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans.*

2. *Nec requiritur intentio implendi praecettum, sive obedientia formalis;* quia legislator non praecipit actum, quo quis velit satisfacere praecetto; sed tantum praecipit liberam operis externi executionem, aut omissionem actus prohibiti. Sic qui devote audit Sacrum, ignorans esse diem festum, satisfacit praecetto, nec tenetur aliud postea audire, quando intelligit, esse diem festum, quia libere fecit id quod lex statuit. *Babenst.* T. 3. d. 3. de LL. a. 1. n. 9. et 11., *Azor, Palao* et alii commun. Pariter vota et juramenta vere impletur ab eo, qui opera promissa vel injunctam poenitentiam exequitur, etiamsi non habeat intentionem implendi, modo ea

non applicet pro alia re; quia vota vel injuncta poenitentia sunt quodammodo leges particulares, quas homo sibi vel alteri imponit: hinc tantum obligant ad substantiam actus. *Busemb.* L. 1. t. 2. c. 2. dub. 2. cum *Suar.*, *Less.*, *Laym.*

3. *Ad implendum paeceptum affirmativum, quod saltem concomitanter imperat actum humanum et liberum, requiritur intentio sive voluntas faciendi id, quod paeceptum est*, v. g. audiendi Sacrum, recitandi horas canonicas etc. *Talis intentio non requiritur ad paeceptum negativum, qua scil. velis omittere actum prohibitum, sed sufficit nuda actus prohibiti omissione.* Ratio primi est: quia tale paeceptum affirmativum hoc ipso praecipit actum humano modo ponendum: atqui opus humano modo non potest fieri, nisi adsit saltem aliqua applicatio mentis, qua quis intendit ponere illud, quod praecipitur: ergo. Hinc ebrius aut dormiens per totum Sacrum non satisfacit paecepto. *Laym.* de LL. c. 4. n. 9. cum *Soto*, *Medina*, *Suarez* et aliis. Aliqua vero paecepta affirmativa versantur circa actiones, quae in sui executione non includunt voluntarium et liberum; his satisfieri potest sine actu libero, quia ab his simpliciter praecipitur substantia rei; sic qui in ebrietate restituit rem alienam, satisfacit suaे obligationi, quia fecit id, quod imperabat justitia: posita enim tali restitutione, habetur adaequatio inter jus activum unius et passivum alterius, quae adaequatio est finis a justitia intentus. *Laym.* l. c. n. 10., *La Croix* de LL. n. 695. Ratio secundi est: quia paeceptum negativum plus non intendit, quam omissionem hujus vel illius operis, quae potest haberi sine ulla intentione; unde dormiens tota die jejunii implet quidem paeceptum, sed non meritorie, quia, ut addit *Taberna* t. 4. c. 6. q. 1., ut observatio paecepti etiam negativi sit meritoria, requiritur aliqua intentio ex motivo aliquo honesto.

175. Princip. III. *Potest quis uno actu diversa paecepta simul implere, nisi aliud colligatur ex mente praecipientis.* Item potest quis eodem tempore diversis actibus duplice paecepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum, et materiae legum ex se non sint incompatibilis. *Sanch.* L. 1. op. mor. c. 14. n. 5. et 11., *Bonac.*, *Reiffenst.* et alii passim. Primum patet ex praxi; qui enim obligatur ad horas canonicas ratione Ordinis et beneficii, satisfacit una recitatione: quando Dominica et Festum incident in eundem diem, non teneris audire duo Sacra: quando eodem die concurrit paeceptum jejunii ob festum sequens, et ob diem quatuor temporum, nequidem potes bis jejunare: ergo. Ratio secundi est: quia plerumque temporis diversitas non praecipitur. Teste *Sanchez* l. c. fatentur fere universi DD. posse quempiam tempore, quo Missam in festo paeceptam audit, recitare horas canonicas vel alias preces, ad quas ratione voti aut poenitentiae injunctae tenetur.

176. Princip. IV. De subjecto legis, sive de iis qui obligantur legibus, communiter traduntur sequentia. In genere loquendo, *soli subditi rationis compotes obligantur legibus.* Ratio primi est, quia Superior non habet potestatem praecipiendi, nisi suis subditis: ergo etiam non nisi ejus subditi habent obligationem obediendi. Ratio secundi est: quia ad hoc, ut quis obligetur, requiritur ut sit liber et capax cognitionis ac directionis: atqui soli rationis compotes sunt liberi et capaces cognitionis ac directionis: ergo.

177. Infertur 1. Legislator neque quoad vim coactivam, ita ut incurrat poenam a se statutam, neque directe quoad vim directivam sive in conscientia, sed tantum indirecte ex decentia naturali obligatur legibus propriis. *S. Thom.* 1. 2. quaest. 96. art. 5. ad 3., *Reiffenst.* ad tit. de Constit. num. 268. et communis quoad primum: quoad secundum *Babenst.* Tract. 3.

disput. 2. art. 4. num. 4. cum *Sayro*, *Mezger* et aliis. Ratio est: quia duplex haec obligatio est effectus jurisdictionis et superioritatis: hanc autem nemo habet in se ipsum, nisi indirecte ex aequitate naturali, qua tenetur se conformare communitati, cuius ipse caput est; turpis enim est pars maxime principalis suo toti disconveniens. Juxta *Bonac.*, *Lessium*, *Azor* et *Palao*, Princeps secluso scandalo et turbatione populi, propriam infringens legem, peccat tantum venialiter, eoquod videatur esse levis deordinatio. *Laymann* de LL. c. 9. n. 3. sub finem ait: Quare facilius a mortali peccato excusari poterit legislator, si legem propriam violet, scandalo cessante. *Econtra Babenst.* t. 3. d. 2. a. 3. num. 6. affirmat, quod Princeps transgrediendo suam legem in materia gravi peccat mortaliter, etiam secluso scandalo. Dixi: *Legibus propriis*: si enim jus divinum vel naturale idem praecipient quod praecipit legislator, etiam ipse instar aliorum subditorum obedire tenetur Deo et naturae. *Adverte* tamen, quod resolutio sit intelligenda de legislatore absoluto, non vero de iis, qui tantum habent jus suffragii in ferendis legibus: tum enim Communitas vel Capitulum aut Synodus censemur esse legislator, singulis autem convenit illud: *Parere legem, quam tu ipse tuleris*, c. 6. de *Constit.* Idem dicendum est de optimatibus et civibus in statu Democratico et Aristocratico; quibus enim horum est verus subditus respectu totius communitatis.

178. Infertur secundo. Clerici et Regulares quoad vim coactivam seu punitivam non obligantur legibus civilibus. *Suarez* L. 3. de LL. c. 34., *Laymann* de LL. c. 13. n. 4., *Babenst.* et *Reiffenst.* vocant hanc sententiam certam et communem. Neque quoad vim directivam directe, hoc est praecise vi legis, sive potestatis civilis, sed indirecte. Hanc sententiam *Laymann*. l. c. num. 6. vocat probabilorem et expeditiorem, *Suarez*. l. c., *Azor* T. 1. L. 5. c. 12. q. 3., *Babenst.* et alii contra *Castropal.* t. 3. disp. 1. punct. 24. §. 6. n. 6. et alios, qui volunt, quod directe obligentur. Item contra *Navarrum*, qui vult, quod per se nequidem indirecte obligentur. Dixi non directe; quia legislator civilis nullam habet jurisdictionem in Clericos et Regulares, ut patet ex c. *Ecclesia de Constit.* ubi expresse inuitur, quod laicis super Ecclesiis et personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas. Item ex Concilio Lateranensi sub *Leone X.* sess. 9. in Bulla, quae incipit: *Supernae dispositionis...* diserte legitur: Cum a jure tam divino quam humano Laicis nulla potestas in personas Ecclesiasticas sit attributa etc. Indirecte autem obligantur ex decentia et aequitate naturali, vi cuius pro bono pacis communis pars communitatis (qualis etiam sunt Clerici et Regulares) tenetur se conformare reliquis. Loquimur autem de iis tantum legibus, quae sunt necessariae bono communi, illudque immediate et per se respiciunt, et non adversantur immunitati Ecclesiasticae; quales sunt leges de non vendendis frugibus extra patriam, de non advehendis mercibus peregrinis, de communi taxa etc. Addit *Suarez*. l. c. num. 13. et *Laymann*, hanc obligationem inde etiam oriri, quod ex illa aequitate naturali commoti Praelati Ecclesiastici, leges ejusmodi civiles justas approbent. Imo patet ex praxi, quod Clerici delinquentes contra tales leges puniantur, si deferantur ad forum Ecclesiasticum.

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I.

De obligatione legis.

Agathocles Princeps, audiens vinum indigenam a plurimis variorum liquorum et aromatum commixtione ita corrupsi, ut oenopolae vicini ab